

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Румен Живков Бояджиев, СУ „Св. Климент Охридски“ (ЦСВП
„Проф. Иван Дуйчев“)

относно ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД на докторант Милен МАРКОВ

на тема:

„АРИАНСТВОТО в ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА през IV век“

(научен ръководител: доц. д-р Златомира Герджикова);

БАН – Институт за Балканистика с център по тракология „Проф. Ал. Фол“

/Секция „Средновековни Балкани“/

На вниманието на уважаемото жури бе представен завършен труд, отнасящ се тематично до едно от най-значимите религиозно-философски течения (ереси) от времето на Късната Античност.

Дисертационният труд е в обем от 279 страници. На вътрешното обсъждане към кандидата бяха отправени някои препоръки, които той е съблюдавал и с които се е съобразил.

Научният текст балансирано е разделен на пет глави, съпроводени от увод и заключение. Между с. 242 и с. 279 е приложена *Библиография*, която е оформена професионално, включвайки и интернет ресурси. Задължителните за подобно изследване *Извори* (242 - 245 с.) покриват историческата база на представената тема. Литературата на кирилица покрива родните изследвания в един по-широк тематичен обхват, като е включена и руската школа с нейните пространни писания по въпроса (245 - 264 с.). Литературата на латиница обема както класически изследвания от средата на миналия век, така и нови научни хипотези, публикувани дори и през предходната година. Научният апарат (бележки под линия) е изчерпателен и детайлизиран.

По-краткият увод е последван от въстъпителна част, включваща препоръчителните за подобна разработка развити акценти като: *Цели* (с. 5), *Времеви обхват*, *Териториален обхват*, *Терминология*, *Методология*, *Основни извори* (с. 11), както и *Основни изследвания* (с. 20). Както бе отбелязано и при вътрешното обсъждане, прекалено коректното изложение по точки може да се окрупни при евентуално издаване на дисертацията - с по-опростена логика на подбивата. За изкушените в полето на арианската проблематика представеният тук преглед на преобемната литература дори в известна степен натежава.

Гл. I: (с. 27 - 63): *Арианството – същност*. Това е приносен дял; похвално е, че има обобщителни анотации накратко преди самите глави. Главата включва частите: Период на „тиха“ съпротива срещу Никейския символ (от с. 43); Период на търсене на „правилния“ вероизповеден символ (от с. 45); Период на терминологично уточняване (след с. 59). Тук в хронологичен ред познавателно са представени многобройните владетели - синхронно и за Изтока на Империята, като и за Западната ѝ част. След с. 61 в текста следва разделът, посветен на приемане на обща вероизповедна формула и победа над арианството (Съборът в Аквилея, осъждането, личностите на Паладий, Секундиан и пр.).

От с. 64 започва **Гл. II:** Религиозната политика на римските императори през IV в. спрямо арианството. Детайлно е представена Религиозната политика на император Константин I (с. 67 и сл.). „Плавно“, в детайли са развити религиозните пристрастия на първия християнски император. Интерес представляват параграфите, посветени на донатистите, на провеждането на Събора в Арл от 314 г. и др. Закономерно следва и частта, отнасяща се до религиозната политика на наследниците на Константин Велики (с. 81 - 99). Ярката и нестандартна личност на Юлиан Отстъпник би трябвало да се обособи в отделна част (от с. 94 насетне). По ред е и частта (III, от с. 99), разкриваща религиозната политика на Валентиниан I и Валент. Тук може да се отбележи като плюс - широтата на прегледа на моментната историческа ситуация, както и специфичната картина в Латинския Запад по онова време. След с. 106 в дисертационния труд намира място частта (IV), посветена на религиозната политика на Грациан, Валентиниан II и Теодосий I (тук владетелите Аркадий и Хонорий могат да бъдат отделени смислово в текста).

Гл. III (от с. 115): Навлизането на арианството в Югоизточна Европа. Още в хода на вътрешното обсъждане на работата направих предложение заглавието да избяга от полето на тривиалността, като би могло да гласи примерно: „Разпространението на арианството в Източното Средиземноморие и в частност на Балканите през 20-те – 50-те г. на IV в.“. Тук авторът е отделил място и на големите източни метрополии Александрия и Антиохия. Г-н Марков е изградил сполучлива характеристика на еретическите движения, повлияли на арианството; показател е същевременно и един широк обхват на авторовите наблюдения. „Посегнато“ е и към привличането на специфични археологически доказателства - а именно монетните находки (с цел в подкрепа на тезата). Нумизматиката обаче донякъде е и

„хлъзгав“ терен и не трябва да се използва едностранчиво като основен инструмент при формулиране на определени научни тези.

От с. 144 започва и Гл. IV: Арианството в Югоизточна Европа през IV в. Това на практика би трябвало да е и „сърцевината“ на предложения дисертационен труд. Разделът е определено с приносен характер, като обемът му е немалък (към 55 с.). Детайлно е изградено представянето по провинции и градове. Някои наименования изискват прецизиране, а не би било лошо при евентуална публикация да се вмъкне малко повече информация за градската история на определени топоси и обвързването им с християнството.

Последна в дисертационния труд е Глава V (с. 200 - 238): Готите и арианството в Югоизточна Европа. Както споделя авторът, „Целта, която си поставяме в настоящата глава, е да определим мястото, което заемат готите в арианските спорове от IV в.: по какъв начин те се запознават с християнството и особено как арианството навлиза сред тях (с. 200). Главата е също с приносен характер, но донякъде внася втори изследователски акцент в общата заложена тема на конкурса.

След **Заключението** (от с. 239) следва и споменатата вече библиография на дисертационния труд.

В края на становището си излагам убеждението си, че представената научна разработка на г-н Милен Марков има завършена структура, покрива темата на дисертационния труд, както е и в съвместимост с Професионално направление 2.2 История и археология. Темата и трудът са дисертабилни и изказвам мнение с ДА да се премине към процедура на публична защита.

Проф. Румен Бояджиев,

10. 02. 2025 г.